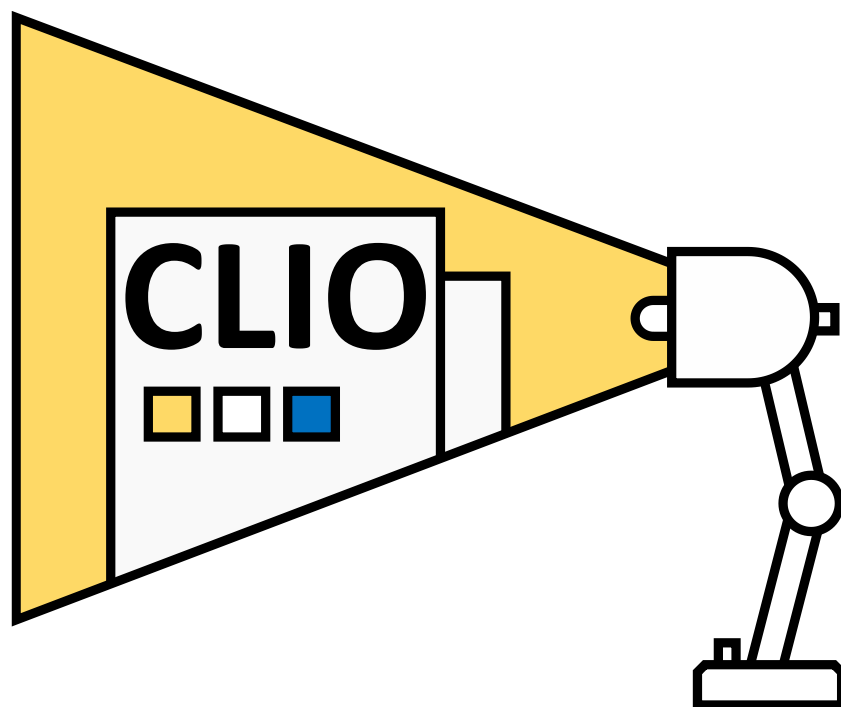

Moduł 4: Rasizm antymuzułmański

CLIO

Radzenie sobie z postawami wrogości a budowanie kompetencji obywatelskich. Trudne wyzwania dla nauczycieli szkół zawodowych.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Październik 2021

Informacja o projekcie

Akronim projektu:	CLIO
Tytuł projektu:	Radzenie sobie z postawami wrogości a budowanie kompetencji obywatelskich. Trudne wyzwania dla nauczycieli szkół zawodowych.
Numer projektu:	2019-1-DE02-KA202-006185
Agencja Narodowa:	NaBibb
Strona internetowa:	www.clio-project.eu
Autor projektu:	Institut für Didaktik der Demokratie, Leibniz University Hannover
Wersja dokumentu:	1.00
Data opracowania:	18.07.2020

Wsparcie Komisji Europejskiej dla produkcji tej publikacji nie stanowi poparcia dla treści, które odzwierciedlają jedynie poglądy autorów, a Komisja nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji w niej zawartych. Numer projektu: 2019-1-DE02-KA202-006185.

Strony projektu

Institut für Didaktik der Demokratie
Leibniz Universität Hannover,
Niemcy
www.idd.uni-hannover.de/en

Technical school Nikola Tesla,
Vukovar,
Chorwacja
www.ss-tehnicka-ntesla-vu.skole.hr

Zespół Szkół Poligraficznych,
Warszawa,
Polska
www.www.zspoligraf.pl

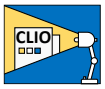
Warszawskie Centrum Innowacji
Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń
Warszawa,
Polska
www.wcies.edu.pl

Nansen Dialogue Centre, Osijek,
Chorwacja
www.www.ndcosijek.hr

Demokratiezentrum Wien,
Austria
www.demokratiezentrum.org

SPIS TREŚCI

Projekt CLIO.....	7
1. Podstawowe informacje	8
2. Co oznacza rasizm antymuzułmański i jakie są jego definicje?	8
3. Kontekst historyczny rasizmu antymuzułmańskiego.....	11
4. Formy rasizmu antymuzułmańskiego: Jak wygląda rasizm antymuzułmański w życiu codziennym? Jak rozpoznać przejawy rasizmu antymuzułmańskiego?	12
5. Dlaczego rasizm jest niebezpiecznych dla demokracji?.....	23
6. Ćwiczenia wspomagające naukę o rasizmie antymuzułmańskim	25
7. Gdzie szukać informacji? Organizacje pozarządowe i inne instytucje	25
8. Literatura.....	26
9. Literatura uzupełniająca	29

PROJEKT CLIO

Clio to międzynarodowy projekt dotyczący prewencji i radzenia sobie z prawicowym ekstremizmem w szkołach zawodowych. Dzięki wiedzy i informacjom zawartym w tym projekcie nauczyciele i dyrektorzy z łatwością będą mogli zrozumieć różne stanowiska i zachowania uczniów oraz będą w stanie bronić wartości demokratycznych. W tym celu eksperci z Austrii, Polski, Chorwacji i Niemiec, w ścisłej współpracy z grupą docelową, opracowali różne pomocne materiały dla nauczycieli szkół zawodowych, takie jak: aplikację, szkolenie oraz podcast. Głównym celem tego projektu jest dzielenie się wzajemną wiedzą i doświadczeniami z innymi partnerami w poszczególnych krajach w celu dostarczenia szkołom profesjonalnych materiałów i wiedzy.

1. PODSTAWOWE INFORMACJE

W tym module dowiesz się o...

- ...podstawowych definicjach rasizmu antymuzułmańskiego
- ...historycznym kontekście rasizmu antymuzułmańskiego
- ... jak możesz rozpoznać rasizm antymuzułmański
- ... tym, dlaczego rasizm antymuzułmański jest niebezpieczny dla demokracji.

Pod różnymi podrozdziałami zaproponowano ćwiczenia, których można użyć do nauczania o rasizmie antymuzułmańskim. Ponadto, zamieszczono adresy stron internetowych, które służą pomocą w konkretnych sytuacjach, a zamieszczona literatura i wspomniane publikacje sprzyjają poszerzaniu wiedzy na ten temat.

Pytania sprawdzające wiedzę

Sprawdź się i odpowiedz na poniższe pytania:

- Jak postrzegasz muzułmanów?
- Czy znasz jakiś muzułmanów?
- Oszacuj liczbę muzułmanów mieszkających w twoim kraju, następnie sprawdź w Internecie. Jak oszacowałeś? Za wysoko, za nisko, co mogło mieć wpływ na twoją ocenę.
- Czy znasz jakieś stereotypy dotyczące muzułmanów, jeśli tak, to gdzie się z nimi zetknąłeś?

2. CO OZNACZA RASIZM ANTYMUZUŁMAŃSKI I JAKIE SĄ JEGO DEFINICJE?

Obecnie na określenie wrogości wobec muzułmanów lub ich doświadczeń związanych z dyskryminacją używa się wielu różnych terminów. Poniżej zostanie przedstawiony i omówiony wybór najważniejszych terminów i pojęć.

Islamofobia jest obecnie prawdopodobnie najbardziej znanym terminem opisującym wrogość wobec muzułmanów. Przyrostek „fobia” wywodzi się ze starożytnej greki i oznacza strach. Ponieważ termin islamofobia sugeruje tym samym, że na dyskryminację i wrogość wobec muzułmanów wpływa poczucie strachu, jest często krytykowany. Podobnie jak w przypadku terminów ksenofobia i homofobia (zob. Moduł 1, Moduł 3 i Moduł 5), osoby islamofobiczne są umieszczane w roli ofiary, a skutki zachowań i postaw dyskryminacyjnych na rzeczywiste ofiary są ukrywane. Co więcej, pojęcie islamofobia koncentruje się na jednostkach jako nosicielach uprzedzeń, a zatem nie obejmuje

strukturalnego wymiaru wrogości wobec muzułmanów¹. Fakt, że jest głęboko zakorzeniony w społeczeństwach, w których żyjemy.

Z tego powodu uczeni twierdzą, że termin ten może wprowadzać w błąd i dlatego musi być jasno zdefiniowany. Na przykład Runnymede Trust i autorzy Europejskiego Raportu o Islamofobii definiują islamofobię w odnowionej, bardziej wersji jako „wszelkie rozróżnienie, wykluczenie, ograniczenie lub preferencje wobec muzułmanów (lub tych, które są postrzegane jako muzułmanie), które mają cel lub skutek unieważnienia lub naruszenia uznawania, korzystania lub wykonywania na równych prawach praw człowieka i podstawowych wolności w życiu politycznym, gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub w jakiegokolwiek innej dziedzinie życia publicznego”².

Autorzy opowiadają się również za używaniem terminu antymuzułmański rasizm. Obejmuje polityczny, instytucjonalny i strukturalny wymiar zjawiska. Chociaż należy zauważyć, że przynależność religijna do islamu nie jest rozumiana jako „rasa”, uczeni argumentują, że zjawisko wrogości wobec muzułmanów ma tę samą logikę, co dyskryminacja rasistowska. W Module 2 *O co chodzi w rasizmie?* poznałeś koncepcję rasizmu kulturowego, która oznacza, że zamiast różnic biologicznych podkreśla się różnice kulturowe między ludźmi i uważa się, że niektóre kultury są lepsze od innych. Nawet jeśli rasizm kulturowy nie korzysta bezpośrednio z pojęcia „rasa”, wynikająca z niego dyskryminacja jest jednak rasistowska, ponieważ zawiera ten sam mechanizm, co dyskryminacja rasistowska. Dlatego zjawisko to nazywane jest również „rasizmem bez ras”.

W przypadku muzułmanów oznacza to, że są postrzegani jako „inni” i „inni od nas”. Jednocześnie muzułmanie są uznawani jako jednorodna grupa, rzekomo „wszyscy tacy sami” i przypisuje się im wewnętrzne negatywne cechy, takie jak seksizm, homofobia, niechętni do integracji, od których nie są w stanie uciec ze względu na swoją kulturę i religijność. Dyskryminację muzułmanów można zatem określić jako anty-muzułmański rasizm, ponieważ muzułmanie są oceniani w oparciu o pewne idee kultury, religii i pochodzenia. Przypisuje się im autentyczne „islamskie” cechy, które „naturalnie” odróżniają ich od „my”. Dlatego nie mają indywidualnego działania, ponieważ ich tożsamość „biologiczna” lub „kulturowa” określa, kim są i jak się zachowują. Koncepcja rasizmu anty-muzułmańskiego oznacza również, że zjawisko to można badać i rozumieć jedynie w kontekście innych form rasizmu oraz że zjawisko to wykracza poza dyskryminację ze względu na religię. Z perspektywy naukowej koncepcja rasizmu anty-muzułmańskiego pozwala analizować to zjawisko w szerszym zakresie³.

¹ Y. Shooman, *Antimuslimischer Rassismus – Ursachen und Erscheinungsformen* [w:] *Informations- und Dokumentationszentrum für Antirassismussarbeit*, 2016, s. 4. (https://www.vielfalt-mediathek.de/data/expertise_antimuslimischer_rassismus_ida.pdf) [dostęp: 16.12.2020].

² F. Elahi, O. Khan, *What is Islamophobia* [w:] *Runnymede Trust: Islamophobia: Still a challenge for us all*, London: Runnymede, 2017, s. 7 (<https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>) [dostęp: 07.10.2020].

³ O.Z. Keskinilic, *op.cit.*

Ćwiczenie typu burza mózgów: Niebezpieczeństwo „jednej historii”

Mój współlokator miał jedną historię o Afryce. Jedna historia katastrofy. W tej jednej historii nie było możliwości, by Afrykanie byli do niej podobni w jakikolwiek sposób. Nie ma możliwości uczuć bardziej złożonych niż litość. Brak możliwości połączenia jako równy człowiekowi. [...] Ta pojedyncza opowieść o Afryce ostatecznie pochodzi, jak sądzę, z literatury zachodniej. [...] Pokazywać ludzi jako jedną rzecz, jako jedną rzecz, wciąż od nowa i tym się stają. Nie da się opowiedzieć o jednej historii bez mówienia o władzy. [...] Władza to zdolność nie tylko do opowiedzenia historii innej osoby, ale do uczynienia z niej ostatecznej historii tej osoby. [...] Kiedy odrzucamy pojedynczą historię, kiedy zdajemy sobie sprawę, że nie ma ani jednej opowieści o żadnym miejscu, odzyskujemy rodzaj raju”.

Ten cytat jest fragmentem Ted Talk Chimamandy Adichie „Niebezpieczeństwo jednej historii” (<https://www.youtube.com/watch?v=D9Ihs241zeg>).

Czy uważasz, że koncepcja „pojedynczej historii” odnosi się do muzułmanów mieszkających w twoim kraju? Jak wyglądałaby ta pojedyncza historia?

Innym terminem często używanym w tym kontekście jest krytyka islamu. Termin ten jest jednak problematyczny, ponieważ przerzucając odpowiedzialność za działania poszczególnych muzułmanów na wszystkich muzułmanów i religię islamu jako całość, stosuje się retorykę i strategię antymuzułmańskiego rasizmu. Poniższy przykład może wyjaśnić zjawisko tzw. krytyki islamu: Kiedy prawicowy ekstremistyczny terrorysta Anders Breivik zabił w Norwegii 77 osób w przekonaniu o wyższości chrześcijaństwa⁴ „krytyka chrześcijaństwa” i pytanie, czy religia chrześcijańska jest rzeczywiście brutalna, nie były debatami publicznymi. Natomiast głosy krytykujące religię islamską jako całość są regularnie słyszane, gdy islamscy ekstremiści popełniają ataki terrorystyczne. Termin krytyka chrześcijaństwa nawet nie istnieje, co wskazuje, że termin krytyka islamu służy jako strategia retoryczna mająca na celu uniknięcie zarzutów o rasizm. Oczywiście zasadna jest krytyka religii islamskiej w ramach ogólnej krytyki religii jako systemów wierzeń. Kiedy jednak krytkowana jest tylko religia islamu, stosuje się strategię antymuzułmańskiego rasizmu pod przykrywką rzekomej ogólnej krytyki religii⁵

Podsumowując, do opisanego wrogości wobec muzułmanów lub osób postrzeganych jako muzułmanie oraz ich doświadczeń związanych z dyskryminacją używa się wielu różnych terminów. Każdy z tych terminów niesie inną ideę, dlatego muzułmanie spotykają się z dyskryminacją. W tym module termin antymuzułmański rasizm jest używany, ponieważ nawiązuje do pojęcia rasizmu, a tym samym

⁴ K., Haimerl, *Norwegen: Das Manifest des Anders Behring Breivik: Abgründe des Abendlandes*, [w]: „Die Zeit” 25.02.2011 (<https://www.sueddeutsche.de/politik/norwegen-das-manifest-des-anders-behring-breivik-abgruende-des-abendlandes-1.1124360>) [dostęp: 22.01.2021].

⁵ Y. Shooman, *op.cit.*, s. 9.

umożliwia analizę zjawiska wrogości wobec muzułmanów z uwzględnieniem aspektów politycznych, strukturalnych i instytucjonalnych⁶.

Ćwiczenie: Definicja

Napisz na kartce papieru wyrazy: islamofobia i antymuzułmański rasizm, zanotuj wszystkie aspekty, które zapamiętałeś z powyższego tekstu. Którą koncepcję preferujesz i dlaczego?

3. KONTEKST HISTORYCZNY RASIZMU ANTYMUZUŁMAŃSKIEGO

Rasizm anty-muzułmański pojawił się nie tylko wraz z dyskryminacją muzułmańskich pracowników migrujących lub uchodźców w XX i XXI wieku w Europie Zachodniej. Jej historyczne korzenie sięgają późnego średniowiecza i okresu nowożytnego pod koniec XV i na początku XVI wieku na Półwyspie Iberyjskim. W wyniku tak zwanej rekonkwisty – bitwy wojsk chrześcijańskich w Hiszpanii i Portugalii o terytorium zamieszkałe przez muzułmanów od VIII wieku – pojęcia religii, kultury i pochodzenia przez krew zostały wymieszane, a ludzie muzułmańscy z Żydami (patrz Moduł 2) zostały skonstruowane jako obce mniejszości. Pośród ekspansji chrześcijańskich królestw w Hiszpanii i odepchnięcia muzułmańskiej sfery wpływów, muzułmanie zostali zmuszeni do wyboru między nawróceniem się na chrześcijaństwo a migracją. Ale nawet po tym de facto przymusowym nawróceniu muzułmanie i ich potomkowie („Moriscos”) byli napiętnowani i dyskryminowani jako podejrzani konwertyci w chrześcijańskim królestwie i oskarżeni o wciąż potajemne praktykowanie islamu. „Moryskowie” zostali zmuszeni do ubierania się jak chrześcijanie, a język arabski był zabroniony, podobnie jak piątkowe modlitwy. Pojęcie „limpieza de sangre” (czystość krwi) (zob. Moduł 3) zostało prawnie wprowadzone, aby odróżnić ludzi z „czystą krwią” (naród chrześcijański) od ludzi z nieczystą krwią (muzułmanów i Żydów). Uczeń są zgodni, że pojęcie czystości krwi ostatecznie przemawia za klasyfikacją tego zjawiska jako rasizmu, ponieważ wykracza ono poza dyskryminację religijną. Dawniej muzułmanie, którzy przeszli na chrześcijaństwo, nadal byli postrzegani jako muzułmanie, nawet jeśli sami identyfikowali się jako chrześcijanie. Spowodowało to masowe wypędzenie „Morysków” z Półwyspu Iberyjskiego do Afryki Północnej w 1609 roku⁷.

Inni uczeni stwierdzają ponadto, że anty-muzułmański rasizm odegrał ważną rolę w tworzeniu chrześcijańskiej tożsamości europejskiej. Na przykład niemiecki historyk i ekspert od anty-muzułmańskiego rasizmu Yasemin Shooman twierdzi, że muzułmanie byli dosłownie konstruowani jako przeciwieństwo chrześcijan w średniowieczu podczas wypraw krzyżowych – jako antychryści. Szczególnie prorok Mahomet był celem oskarżeń o kłamcę, oszusta, fałszywego proroka i antychrysta. Został również oskarżony o padaczkę i dlatego jego boskie objawienia były w rzeczywistości halucynacjami. Narracja Mahometa jako epileptyka łączy się również z chrześcijańskim zarzutem, że islam nie był „autentyczną” religią. Shooman podsumowuje, że wraz z kolonializmem chrześcijańskie

⁶ O.Z. Keskinilic, *op.cit.*

⁷ O.Z. Keskinilic, *op.cit.*

postrzeganie muzułmanów zmieniło się w taki sposób, że nie byli już postrzegani jako potężni przeciwnicy i wrogowie militarni, ale jako „egzotyczni” i „gorsi” poddani Wschodu, których chrześcijański Zachód musiał ucywilizować.⁸ Konstrukcja antychrześcijańskiego stereotypowego wroga pomogła zbudować europejską (chrześcijańską) tożsamość – właśnie poprzez odróżnienie od stereotypowego obrazu „niecywilizowanego zacofanego Orientu”, a więc od islamu i muzułmanów.

Ten krótki historyczny ekskurs pokazuje z jednej strony, że w późnym średniowieczu muzułmanie, odpowiednio „Moryskowie” (i naród żydowski) byli konstruowani jako rasa, a nie tylko jako grupa religijna, która jest podstawą współczesnego anty-muzułmańskiego rasizmu. z drugiej strony stało się jasne, że muzułmanie i islam zostali skonstruowani jako „gorsi” i „nieautentyczni” w porównaniu z chrześcijanami i chrześcijaństwem.

4. FORMY RASIZMU ANTYMUZUŁMAŃSKIEGO: JAK WYGLĄDA RASIZM ANTYMUZUŁMAŃSKI W ŻYCIU CODZIENNYM? JAK ROZPOZNAĆ PRZEWYJAWY RASIZMU ANTYMUZUŁMAŃSKIEGO?

Resentymenty anty-muzułmańskie są powszechnym zjawiskiem w całej Europie. Na przykład w Niemczech 52% zgadza się w badaniu przeprowadzonym w 2019 r., że islam zagraża, podczas gdy tylko 36% postrzega islam jako wzbożający.⁹

W Chorwacji wyniki z 2017 roku sugerują, że muzułmanie z Bliskiego i Dalekiego Wschodu są postrzegani jako „niechętni do integracji” ze względu na różnice społeczne i kulturowe, których nie można zmienić, podczas gdy autochtoniczna populacja muzułmańska w Chorwacji jest postrzegana jako „bliska kulturowo”¹⁰.

W Polsce anty-muzułmański rasizm jest zjawiskiem powszechnym, chociaż odsetek muzułmanów w stosunku do całej populacji jest stosunkowo niski (30 tys. z 38,5 mln osób). W dniu 1 stycznia 2017 r. doszło do incydentu w 60-tysięcznym Łku, który również został uwzględniony w międzynarodowych raportach. Po zabójstwie młodego Polaka przez Tunezyjczyka doszło do rozruchów anty-muzułmańskich¹¹. W 2014 i 2016 roku badanie porównawcze mowy nienawiści wobec grup

⁸ Y. Shooman, (2014) ... weil ihre Kultur so ist. Narrative des antimuslimischen Rassismus. Bielefeld: transkrypcja-Verlag, 2014, s. 41-44.

⁹ Religionsmonitor – verstehen was verbindet. Weltanschauliche Vielfalt und Demokratie. Wie sich religiöse Pluralität auf die politische Kultur auswirkt, s.13, Bertelsmann Stiftung 2019 (https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Religionsmonitor_Vielfalt_und_Demokratie_7_2019.pdf) [dostęp: 22.01.2021].

¹⁰ V. Baričević, V. Koska, Stavovi i percepcije domaće javnosti o nacionalnim manjinama, izbjeglicama i migrantima, 2017 (https://www.cms.hr/system/publication/pdf/94/Stavovi_i_percepcije_doma_e_javnosti_o_nacionalnim_manjinama__izbjeglicama_i_migrantima.pdf) [dostęp: 26.02.2021].

¹¹ M. Łyszczarz, S.M. Marcinkiewicz, Radykalizacja antymuzułmańskiego i antyimigranckiego dyskursu w mediach społecznościowych w latach 2016 i 2017 na przykładzie wydarzeń w Łku, [w:] „Uniwersyteckie

mniejszościowych przeprowadziły Centrum Badań nad Uprzedzeniami UW oraz Fundacja im. Stefana Batorego. Badanie pokazuje występowanie negatywnych postaw Polaków wobec muzułmanów i ich religii. Poziom antyislamskich uprzedzeń i poparcia dla świeckiej krytyki islamu różnił się przede wszystkim w zależności od grupy wiekowej i płci badanych. Dorośli wykazywali znacznie wyższy poziom uprzedzeń niż młodzież. Kobiety były nieco mniej uprzedzone do muzułmanów i prezentowały bardziej pozytywne nastawienie. Pytani o akceptację muzułmanina jako współpracownika, sąsiada i nowego członka rodziny (poprzez małżeństwo), tylko około 30% respondentów wskazało, że zaakceptowałoby muzułmanina jako współpracownika. (Wraz z rosnącą bliskością w związku spadał poziom akceptacji. Co ciekawe, dorośli respondenci akceptowali muzułmanów bardziej niż młodzież, a kobiet bardziej niż mężczyzn. Ponadto dorośli i młodzież mieszkająca w większych miastach oraz dorośli z wyższym wykształceniem (w obu grupach wiekowych bardziej prawicowe poglądy wiązały się z niższą akceptacją).

Dla prawicowych i prawicowych partii i ugrupowań ekstremistycznych w całej Europie (patrz Moduł 1) anty-muzułmańskie resentymenty mają duży potencjał zdobycia poparcia wyborców i uzyskania dostępu do tak zwanego środka społeczeństwa. Partie takie jak AfD w Niemczech, FPÖ w Austrii i polskie partie Konfederacja, NOP Narodowe Odrodzenie Polski i PiS (partia rządząca w Polsce) podsycają i wzmacniają już istniejące anty-muzułmańskie resentymenty w społeczeństwie .

Ćwiczenie Analiza plakatów wyborczych

Przeanalizuj plakaty wyborcze europejskich prawicowych partii populistycznych i prawicowych partii ekstremistycznych. Jak muzułmanie są przedstawieni na plakatach? Jakie cechy są im przypisywane? W przeciwieństwie do tego, jak pośrednio przedstawiana jest odpowiednia większość społeczeństwa?

AfD w Niemczech

Czasopismo Socjologiczne”, Vol. 22, Nr 1, 2018, s. 59-70
(<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-2299-2367-year-2018-volume-22-issue-1-article-3273>) [dostęp: 15.01.2021].

<https://bilder.bild.de/fotos/wahlplakat-afd-200071200-47219166/Bild/5.bild.jpg>, aufgerufen am 18.12.2020.

<https://img.welt.de/img/politik/deutschland/mobile165317098/3112500827-ci102l-w1024/AfD-Plakatmotive-Wahlkampf-Bund.jpg> aufgerufen am 18.12.2020. (zugeschnitten)

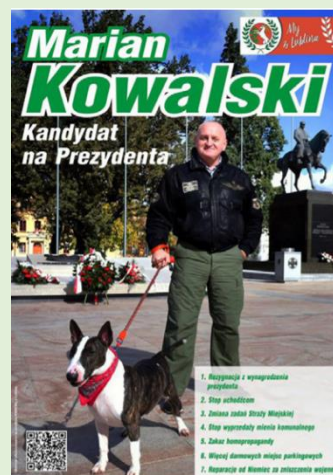
FPÖ in Austria

Polska

Plakat opublikowany na Facebooku w 2015 roku promujący partię Korwina-Mikke KORWiN <https://strajk.eu/neonazistowski-plakat-partii-korwin-skopiowali-od-npd/> [dostęp: 28.01.2021].

Plakat rozwieszany w Pionkach i Radomiu w trakcie wyborów w 2015 roku, promujący członka partii KORWiN <https://wyborcza.pl/1,75398,19015037,peklo-multikulturalizmu-wedlug-kandydata-do-sejmu-z-listy-korwin.html> – [dostęp: 28.01.2021].

Plakat po prawej stronie pochodzi z kampanii prezydenckiej z 2018 roku. Plakat promuje Marian Kowalski, Raport Uchodźcy, migranci i ksenofobia w kampanii wyborczej 2018, Helsińska Fundacja Praw Człowieka (<https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2018/12/Raport-monitoring-mowy-nienawi%C5%9Bci-w-kampanii-wyborczej.pdf>) [dostęp: 28.01.2021].

Widoczny plakat po lewej stronie, pojawił się w Oświęcimiu podczas wyborów w 2015 roku, promował partię Janusza Korwina-Mikke (Konfederacja Wolność i Niepodległość)

(<https://faktyoswiecim.pl/fakty/korwin-mowi-nie-dla-muzułmanow-w-oswiecimiu/>) [dostęp: 28.01.2021].

Poprzednie ćwiczenie wyraźnie pokazało, jak prawicowe partie populistyczne i ekstremistyczne szerzą anty-muzułmański rasizm i wykorzystują go do mobilizowania poparcia. Należy jednak stwierdzić, że anty-muzułmański rasizm zdecydowanie nie jest jedynie zjawiskiem „prawicowym”. Również przedstawiciele partii ludowych wygłaszają antymuzułmańskie uwagi rasistowskie, nawet jeśli uwagi te mogą być bardziej subtelne, na przykład odnosząc się do pewnych „kluczowych” słów, takich jak „nadużycie systemu opieki społecznej” lub „grupy, które nie chcą się integrować”¹². Rasizm anty-muzułmański jest głęboko zakorzeniony w społeczeństwie „zachodnim” i jest ściśle związany z historią Europy, jak pokazano powyżej.

Przy anty-muzułmańskim rasizmie muzułmanie są postrzegani jako fundamentalnie różni od „nas”. Ważne jest, aby zrozumieć, że antymuzułmański rasizm dotyczy nie tylko osoby aktywnie praktykujące islam, ale także osoby postrzegane jako muzułmanie¹³. Na przykład mężczyźni z pełną brodą i ciemniejszą skórą. Oznacza to, że tożsamość muzułmańska jest konstruowana jako cecha, którą można pojąć z samego (fizycznego) wyglądu osoby – całkowicie niezależnie od tego, czy osoba ta identyfikuje się jako muzułmanin, czy nie. Specyficzne cechy stają się w ten sposób stygmatami. Podobnie jak wspomniana wcześniej pełna broda, odzież religijna, taka jak hidżab lub pewne „dziwnie brzmiące” imię. Wspomniana już niemiecka historyczka i ekspert od antymuzułmańskiego rasizmu Shooman wnioskuje zatem, że w anty-muzułmańskim rasizmie łączą się ze sobą czynniki kulturowe, religijne i fizyczne. Niektóre grupy „etniczne” są automatycznie postrzegane jako muzułmanie, np. migranci z Bliskiego i Środkowego Wschodu. Według Shooman kategorii etniczność, kultura i religia nie mogą być rozumiane niezależnie od siebie (przecinanie, patrz Moduł 5). Pytanie, czy muzułmanie są dyskryminowani jako grupa religijna, czy jako „grupa etniczna”, nie jest zatem celowe. Wyjaśnia to również obserwację Shooman, że terminy takie jak „Turek”, „Arab”, „Migrant” i „Muzułmanin” są używane jako synonimy, na przykład w mediach i polityce. Przynależność religijna jest zatem etnicznie etniczna i na odwrót pochodzenie etniczne jest obciążone religijnie. Konsekwencją jest to, że bycie muzułmaninem i bycie Niemcem / Austriakiem / Polakiem / Chorwatem jest coraz częściej postrzegane jako antagonizm¹⁴.

¹² R. Leonhard, *Islamophobie-Vorwürfe gegen Österreich: Schuld ist der Ali*, [w:] *Die taz*, 03.06.2020 (<https://taz.de/Islamophobie-Vorwuerfe-gegen-Oesterreich/!5690319/>) [dostęp: 19.02.2021].

¹³ O.Z. Keskinikiliç, *op.cit.*

¹⁴ Y. Shooman, *op. cit.*, s. 8.

Aby lepiej rozpoznać formy anty-muzułmańskiego rasizmu, poniżej zostaną przedstawione najpopularniejsze narracje i uprzedzenia dotyczące muzułmanów.

Ćwiczenie: Co masz na myśli?

Narysuj obrazek „typowego wierzącego chrześcijanina”, a następnie narysuj obrazek „typowego wierzącego muzułmanina”. Pomyśl, jak wymyśliłeś te atrybuty i obrazy w swojej głowie.

Konspiracyjna teoria Wielkiej Wymiany i obawa przed islamizacją

Wielka Wymiana to skrajnie prawicowa lub prawicowa ekstremistyczna teoria spiskowa (patrz Moduł 7), która stwierdza, że europejska „biała i chrześcijańska” populacja, uważana za „rodzimą”, jest stopniowo zastępowana przez Populacje muzułmańskie z Afryki i Bliskiego Wschodu poprzez masową migrację, wzrost demograficzny i niski wskaźnik urodzeń „Europejczyków”¹⁵. Ta teoria spiskowa łączy elementy antyfeminizmu (zob. Moduł 5), antysemityzmu (patrz Moduł 2) i antymuzułmańskiego rasizmu. Muzułmanie są przedstawiani jako wrogo nastawieni najeźdźcy, a dyskurs na temat migracji jest zdominowany przez terminy takie jak „powódź” i „fala”, które kojarzą się z klęskami żywiołowymi. Za tę zamianę odpowiadają albo „żydowskie elity”, sami „muzułmanie”, „lewicowi” politycy lub feministki, które zachęcają kobiety do posiadania mniejszej liczby dzieci lub wszyscy wymienieni. Mówi się, że ta teoria spiskowa została zapoczątkowana przez francuskiego pisarza Renauda Camusa. W 2011 roku opublikował książkę „Le grand Remplacement” („Wielka wymiana”), która zakłada obecność muzułmanów we Francji jako potencjalne zagrożenie i niebezpieczeństwo dla kultury francuskiej¹⁶. Skrajnie prawicowi i prawicowi ekstremiści, tacy jak Identytarianie (zob. Moduł 1), odnoszą się do tej teorii spiskowej¹⁷. Ponadto prawicowi strzelcy ekstremistyczni uzasadniają swoje zabójstwa rzekomym niebezpieczeństwem zastąpienia muzułmanów, takich jak strzelanka El Paso i strzelanka z Christchurch w 2019 roku^{18 19}. Uczeń wskazuje jednak również, że ta teoria spiskowa jest rdzeniem współczesnej ideologii

¹⁵ S. Bracke, A. Hernández, M. Luis, *They love death as we love life: The “Muslim Question” and the biopolitics of replacement*, [w:] „British Journal of Sociology”, Vol. 71, Nr 4, s. 680-701, 2020 (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7540673/>) [dostęp: 02.01.2021].

¹⁶ M. Bertolaso, *Nachgefragt. Der Attentäter und die Verschwörungstheorie vom „Großen Austausch”* [w:] „Deutschlandfunk”, 18.03.2019 (https://www.deutschlandfunk.de/nachgefragt-der-attentaeter-und-die-verschwörungstheorie.2852.de.html?dram:article_id=443921) [dostęp: 19.02.2021].

¹⁷ J. Davey, J. Ebner, „The Great Replacement”: *The violent consequences of mainstreamed extremism*, 2019 (<https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf>) [dostęp: 09.01.2021].

¹⁸ L. Charlton, *What is the Great Replacement?* [w:] „The New York Times” 06.08.2019 (<https://www.nytimes.com/2019/08/06/us/politics/grand-replacement-explainer.html>) [dostęp: 02.01.2021].

¹⁹ R. Schwartzburg, *The ‘white replacement theory’ motivates alt-right killers the world over*, [w:] „The Guardian” 05.08.2019 (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/aug/05/great-replacement-theory-alt-right-killers-el-paso>) [dostęp: 02.01.2021].

rasistowskiej i ma swoje korzenie w narodowosocjalistycznej „Rassenlehre” (doktrynach rasowych)²⁰.

Takie akty terroryzmu imponująco pokazują wielkie niebezpieczeństwo tej spiskowej narracji dla społeczeństw, w których żyjemy. Ponadto uczeni generalnie odrzucili twierdzenia o „wielkim zastąpieniu”, ponieważ jest ono zakorzenione w przesadnej interpretacji statystyk imigracyjnych i nienaukowych, rasistowskie poglądy²¹. Innym terminem używanym do rozpowszechniania narracji o muzułmańskim zagrożeniu w społeczeństwie europejskim jest „islamizacja”²².

Jak wspomniano powyżej, anty-muzułmański rasizm to nie tylko zjawisko skrajnej prawicy. W związku z tym elementy spiskowej teorii Wielkiego Wymiany i strach przed „islamizacją” są szeroko rozpowszechnione w tak zwanym środku społeczeństwa. Przykładem tego jest pozornie nieszkodliwe doniesienie o tym, jak najczęściej nadawane noworodkom w niektórych miastach lub dzielnicach Europy Zachodniej nie jest już Jan czy Johann, ale Mohammed. Istnieje szerokie społeczne zainteresowanie prokreacją populacji muzułmańskich. Muzułmanie są również przedstawiani jako przybyli niedawno do Europy, ignorując i „wymazując zarówno długotrwałe uwikłania kolonialne, jak i stuletnie i głęboko zakorzenione islamskie obecności w różnych częściach Europy”²³.

Teoria spiskowa „Wielkiej Zamiany” i narracja o grożącej „islamizacji Europy” legitymizują roszczenia o deportację (muzułmańskich) uchodźców i dalsze ograniczanie polityki migracyjnej i azylowej. Rasizm anty-muzułmański jest zatem używany pod pretekstem rzekomej samoobrony „naszego społeczeństwa” i „naszych wartości”²⁴ i może być postrzegana jako część strategii „zabezpieczania” polityki migracyjnej i azylowej w ostatnich latach.

Rzekome zacofanie i niechęć do integracji

Wielokrotnie używana narracja mówi, że muzułmanie „nie chcą się integrować” z powodu „swojej kultury”. W tej narracji muzułmanie są przedstawiani jako seksistowscy, agresywni, antysemitcy, homofobiczni, patriarchalni i wrogo nastawieni do demokracji. W tej narracji pomija się kilka pytań, np. „co” ktoś ma zintegrować? Wymagałoby to pozytywnej tożsamości

²⁰ M. Quent, *Globale Rechte formiert sich. Die Eiskälte der völkischen Ideologie*, [w:] „Der Tagesspiegel” 24.03.2019 (<https://www.tagesspiegel.de/politik/globale-rechte-formiert-sich-die-eiskaelte-der-voelkischen-ideologie/24139158.html>) [dostęp: 22.01.2021].

²¹ R. Balmer, R. Rechter, „Philosoph” Renaud Camus. *Der Hetzer von der Burg*, [w:] *Die taz* 09.08.2019 (<https://taz.de/Rechter-Philosoph-Renaud-Camus/!5616718/>) [dostęp: 19.02.2021].

²² J. Davey, J. Ebner, *op.cit.*, s. 8.

²³ S. Bracke, H. Aguilar, L. Manuel, *They love death as we love life: The „Muslim Question” and the biopolitics of replacement*, [w:] „British Journal of Sociology”, Vol. 71, Nr 4, (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7540673/>) [dostęp: 02.02.2021].

²⁴ O.Z. Keskinilic, *op.cit.*

społeczeństw europejskich i określenia, co to znaczy być austriackim/niemieckim/chorwackim/polskim itd. Co więcej, nie ma zestawu mierników tej pożądanej integracji. Podczas gdy muzułmanów podejrzewa się o odrzucenie demokracji i rządów prawa, istnieje ogólne domniemanie niewinności wobec członków „naszej grupy”. Kiedy na przykład prawicowe populistyczne/ekstremistyczne grupy twierdzą, że „islam” w jakiś sposób podważa prawa kobiet, osób LGBTIQ+ (patrz Moduł 5) lub Żydów, ważne jest, aby zrozumieć, że grupy te wykorzystują dyskurs tych rzekomych pleców. podżeganie muzułmanów do nienawiści wobec muzułmanów, a nie dlatego, że walczą o równe prawa dla kobiet i mniejszości społecznych. Rzeczywiście, na drugi rzut oka często staje się jasne, że antymuzułmańskie grupy rasistowskie, partie i działacze rozpowszechniają te same ideologie nierówności, o które oskarżają muzułmanów. Odwoływanie się do praw kobiet i praw mniejszości społecznych przy jednoczesnym deptaniu tych samych praw jest więcej niż cyniczne i pokazuje, że prawa człowieka i dyskursy feministyczne są instrumentalizowane w celu legitymizacji anty-muzułmańskiego rasizmu^{25 26}.

W Polsce prawicowi dziennikarze alarmują, że muzułmanie „wygrywają wojnę demograficzną” w Europie, ponieważ muzułmańskie kobiety rodzą więcej dzieci. Tomasz Terlikowski napisał na portalu Fronda: *Jeśli nie weźmiemy spraw w swoje ręce, muzułmanie pokonają nas swoimi łonami kobiet”. Ataki na kobiety w Kolonii 31 grudnia 2015 r. zostały przedstawione przez prawicową prasę jako akty wojny seksualnej. Warto zwrócić uwagę, że w tym kontekście kobiety były traktowane jako dobro, o które toczy się wojna*²⁷.

Oczywiście nie można zaprzeczyć, że fundamentalistyczna interpretacja Koranu jest sprzeczna na przykład z prawami kobiet i prawami osób LGBTIQ+, podobnie jak fundamentalistyczna interpretacja Biblii lub jakiegokolwiek innej religii. Kwestie takie jak represyjny potencjał religii, w szczególności fundamentalizm religijny i toksyczna męskość (zob. Moduł 5) to problemy, z którymi należy się uporać, ale nie można ich projektować wyłącznie na muzułmanów lub ludzi postrzeganych jako muzułmanie. Zamiast rasistowskiej krytyki „islam” i „muzułmanów” jako całości, krytyka powinna być skierowana do konkretnych działaczy lub pewnych nurtów islamu, takich jak wahabizm, który w pewnym stopniu pokrywa się z organizacją terrorystyczną tak zwanego Państwa Islamskiego (ISIS)²⁸.

²⁵ Y. Shooman, *op.cit.*, s. 9-10.

²⁶ R. Drüeke, E. Klaus, *Die Instrumentalisierung von Frauen*rechten in rechten Diskursen am Beispiel der Kampagne #120db*. In: *GENDER – Zeitschrift für Geschlecht, Kultur und Gesellschaft*, Nr 3, s. 84-99 (<https://www.budrich-journals.de/index.php/gender/article/view/34216>) [dostęp: 19.02.2021].

²⁷ J. Majmurek, *Antyislamski pakiet prawicy: inwazja, wylęgarnia, przemoc seksualna*. Raport z obserwacji mediów, [w:] „OKO.press” 04.02.2017 (<https://oko.press/antyislamski-pakiet-prawicy-inwazja-wylegarnia-przemoc-seksualna-raport-observacji-mediow/>) [dostęp: 16.01.2021].

²⁸ Y. Shooman, *op.cit.*, s. 11.

Stereotyp muzułmanina-terrorysty

Wielu muzułmanów doświadczyło nasilenia dyskryminacji mniej więcej w ciągu jednej nocy po atakach terrorystycznych z 11 września w USA. To tragiczne wydarzenie doprowadziło do gwałtownego wzrostu tematów „islam” i „muzułmanie” w mediach i dyskursach politycznych w USA, ale także w Europie. Po 11 września związek muzułmanów z islamistycznym terrorem stał się bardziej wirulentny.

Staje się to widoczne w eksperymencie myślowym: kogo wyobrażasz sobie, gdy słyszysz słowo „terrorysta”? Według amerykańsko-amerykańskiej profesor prawa konstytucyjnego, Caroline Mala Corbin, jest bardzo prawdopodobne, że nie wyobrażasz sobie osoby białej, ale osobę (muzułmanin) o ciemniejszej skórze²⁹. Wpływ stereotypu „muzułmańskiego terrorysty” staje się jasny, gdy weźmiemy pod uwagę, że biali strzelcy rzadko są określani jako terroryści, ale jako „psychicznie chorzy samotni aktorzy”³⁰. Ta narracja jest problematyczna z kilku powodów: po pierwsze, kiedy regularnie przyjmuje się chorobę psychiczną jako wyjaśnienie strzelaniny, osoby z chorobami psychicznymi są stygmatyzowane i być może powstrzymywane przed szukaniem profesjonalnej pomocy. Po drugie, narracja chorego psychicznie samotnego aktora indywidualizuje czyn, a także uniewinnia sprawcę. W ten sposób można ukryć inne ukryte motywy, takie jak rasistowski i antysemicki światopogląd. Z drugiej strony idea, że „wszyscy terroryści są muzułmanami” – która czasami staje się wręcz śmiertelnie nawet ideą, że „wszyscy muzułmanie są terrorystami” jest wynikiem rasistowskiej narracji „orientalizmu”, która przypisuje muzułmanom cechy takie jak „egzotyczny”, „niecywilizowany”, „niebezpieczny”, „gwałtowny” lub po prostu „inni”. Jak wynika z analizy ponad 900 hollywoodzkich filmów, mężczyźni Arabowie lub muzułmanie są zwykle przedstawiani jako terroryści lub inni złoczyńcy.

Inne badanie ujawniło, że ataki muzułmańskie w USA były o 449% więcej relacjonowane w mediach niż inne ataki terrorystyczne. Co więcej, inna analiza ujawniła, że 75% wiadomości, które koncentrowały się na muzułmanach, dotyczyło ISIS lub innych grup bojowników³¹. Przedstawianie muzułmanów jako terrorystów w kulturze popularnej i mediach prowadzi do swoistego postrzegania muzułmanów, co z kolei wpływa na przyszłe przedstawianie muzułmanów w kulturze popularnej i mediach, a także postrzeganie muzułmanów w życiu codziennym.

²⁹ C.M. Corbin, *Terrorists Are Always Muslim but Never White: At the Intersection of Critical Race Theory and Propaganda of Critical Race Theory and Propaganda*, [w:] „Fordham Law Review”, Vol. 86, Nr 2, s. 455-485, 2017 (<https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5437&context=flr>) [dostęp: 09.01.2021].

³⁰ B. Vorsamer, *Das quälende Warum*, [w:] „Süddeutsche Zeitung” 03.12.2020 (<https://www.sueddeutsche.de/panorama/trier-gewaltverbrechen-psychisch-krank-kommentar-1.5136217>) [dostęp: 09.01.2021].

³¹ C.M. Corbin, *op.cit.*, s. 458-460.

Nawet jeśli powiązanie muzułmanów z islamistycznym terroryzmem mogło stać się bardziej zjadliwe po 11 września, kluczowe jest zrozumienie, że anty-muzułmańskie rasistowskie stereotypy nie pojawiają się jako reakcja na islamistyczne ataki terrorystyczne. Już istniejące resentymenty anty-muzułmańskie są raczej wzmocnione. Ponadto anty-muzułmański rasizm jest celowo wykorzystywany jako „narzędzie manipulacji publicznej”³² by zdobyć poparcie wyborców, co zostało tu wcześniej wyrażone.

Narracja uciskanych kobiet muzułmańskich z powodu chusty na głowie

Według innej antymuzułmańskiej, rasistowskiej narracji, wszystkie kobiety noszące hidżab – tradycyjną chustę na głowę – muszą być nieco uciskane przez swoją kulturę, rodzinę i/lub religię. Ta narracja ignoruje fakt, że istnieje wiele różnych powodów, dla których Muslima decyduje się nosić chustę. Niektórzy po prostu noszą go, ponieważ jest to tradycja, niektórzy jako stwierdzenie feministyczne, inni noszą go, aby wyrazić swoją bliskość z Bogiem. Narracja ignoruje wiele wątków i interpretacji islamu oraz zaprzecza możliwości dokonywania przez Muslimę niezależnych i indywidualnych wyborów. Noszenie hidżabu to osobista decyzja i nie można go utożsamiać z rzekomym powszechnym uciskiem kobiet w islamie. Z powodu tej narracji wielu muzułmanów noszących hidżab jest narażonych na dyskryminację, wrogość i fizyczne napaści. Wiele osób donosi o obrażaniu, opluwaniu na ulicy lub o próbach zerwania chust³³.

Ćwiczenie: Dyskusja na temat cytatu

Niemiecki socjolog Ozan Z. Keskinilic w artykule dotyczącym rasizmu antymuzułmańskiego stwierdza, że:

Ostatecznie to nie odmiennosc muzułmanów jest powodem ich nierównego traktowania, tylko ich sposób myślenia czyni ich obcymi.

W ramach ćwiczenia warto przedyskutować (10 zdań) tezę Keskinilic, biorąc pod uwagę wcześniej zdobytą wiedzę dotyczącą rasizmu antymuzułmańskiego. W dyskusji należy poruszyć kwestię nierównego traktowania muzułmanów w życiu codziennym. Ponadto, spróbujcie wspólnie wyjaśnić, co Keskinilic miał na myśli pisząc, że sposób myślenia muzułmanów czyni ich obcymi.

³² D. Mogahed, Ted Talk Transkrypcja nagrania: *What it's like to be a Muslim in America*, 2016 (https://www.ted.com/talks/dalia_mogahed_what_it_s_like_to_be_muslim_in_america/transcript) [dostęp: 09.01.2021].

³³ M. Halser, *Muslima über das Kopftuch-Tragen: „Nur eine Verpackung, mehr nicht“*, [w:] *Die taz* 25.04.2015 (<https://taz.de/Muslima-ueber-das-Kopftuch-Tragen/!5011223/>). [dostęp: 22.01.2021]; M. Götzke, *Islamfeindlichkeit in Deutschland. Bedroht, beleidigt und bespuckt*, [w:] „Deutschlandfunk“ 27.06.2018 (https://www.deutschlandfunk.de/islamfeindlichkeit-in-deutschland-bedroht-beleidigt-und.1773.de.html?dram:article_id=421366) [dostęp: 22.01.2021].

Ćwiczenie: Obejrzenie filmu z serii *Ted Talk* na YouTube, pt. *Jak to jest być muzułmaninem w Ameryce* z Dalią Mogahed.

<https://www.youtube.com/watch?v=wzkFoetp-M>

Po obejrzeniu filmu omówcie i odpowiedzcie sobie na poniższe pytania:

- Stwórzcie listę negatywnych stereotypów dotyczących muzułmanów o których wspomina bohaterka filmu.
- Jak Dalia Mogahed opisuje swoje osobiste doświadczenia i konsekwencje ataków terrorystycznych z 11 września w odniesieniu do islamofobii i rasizmu antymuzułmańskiego?
- Co Dalia mówi na temat radykalizacji wyznawców islamu oraz islamskiego ekstremizmu?
- Jak Dalia Mogahed obala argument, że islam jest religią bardzo brutalną. Jaka jest twoja opinia na ten temat?
- Jaki ma wpływ ma islamofobia i rasizm antymuzułmański na niemuzułmańskich Amerykanów i stan demokracji według Dalii Mogahed?

5. DLACZEGO RASIZM JEST NIEBEZPIECZNYCH DLA DEMOKRACJI?

Można stwierdzić, że rasizm antymuzułmański to coś więcej niż tylko nietolerancja religijna wobec islamu i muzułmanów³⁴. Korzenie antymuzułmańskiego rasizmu sięgają daleko w historii Europy, a jego mechanizmy są elementem prawicowych ugrupowań ekstremistyczno-populistycznych, ale także te mechanizmy można odnaleźć w umiarkowanych centrowych programach politycznych³⁵. Według Iman Attii antymuzułmański rasizm kieruje się tą samą trójwymiarową logiką, co rasizm. Po pierwsze, „oni” są tacy jacy są „w ten sposób” ze względu na swoją kulturę/religię/biologię (esencjalizację). Po drugie, „oni” są wszyscy tacy sami (homogenizacja), a po trzecie, „oni” różnią się od nas (dychotomizacja)³⁶. Pozostawia muzułmanów bez sprawstwa i indywidualnych, świadomych wyborów działania.

³⁴ Y. Shooman, *op.cit.*, s. 12.

³⁵ Y. Shooman, ... *weil ihre Kultur so ist. Narrative des antimuslimischen Rassismus*. Bielefeld: transkrypcja-Verlag, s. 35-37, 2014.

³⁶ J. Ley, *Woher kommt der Hass auf Muslime? Feindliches Denken gegenüber dem Islam prägt unsere Gesellschaft. Warum das so ist und welche gravierenden Folgen das hat, weiß die Wissenschaftlerin Iman Attia*, 2019 (<https://www.fluter.de/woher-kommt-der-hass-auf-muslime-interview-iman-attia>) [dostęp: 15.01.2021].

Według Yasemin Shooman obecne konflikty społeczne wokół muzułmanów i islamu można również częściowo wytłumaczyć postępującym udziałem muzułmanów w społeczeństwie, co skutkuje „konfliktami dominacji”³⁷. Dlatego na przykład budowa reprezentacyjnych muzułmańskich miejsc kultu wyzwała reakcje obronne, ponieważ meczety widoczne w krajobrazie miejskim identyfikują muzułmanów jako widocznych (równych) członków społeczeństwa. Strategie antymuzułmańskiego rasizmu mają zatem na celu przypisanie muzułmanom niższej pozycji w społeczeństwie, a tym samym zanegowanie ich przynależności do społeczeństwa europejskiego. Z tego powodu antymuzułmański rasizm pełni również funkcję integracyjną w budowaniu wspólnej europejskiej tożsamości zachodniej, a także ma ogromny potencjał mobilizacyjny, co przekonująco pokazuje obecnie sukces wyborczy prawicowych partii populistycznych w całej Europie³⁸.

Rasizm antymuzułmański jest zaprzeczeniem podstawowych zasad demokracji, a zwłaszcza zasady równości wszystkich obywateli. Są też dowody na to, że koreluje z niechęcią do innych mniejszości społecznych. Z tych powodów, podobnie jak inne ideologie nierówności, stanowi wielkie zagrożenie dla demokratycznej kultury społeczeństw europejskich

Because anti-Muslim racism contradicts one of the very principles the democracies we live in are built on – namely the equality of all citizens – and because there is evidence that anti-Muslim racism correlates with resentment towards other societal minorities, anti-Muslim racism, like other ideologies of inequality, poses a great danger to the democratic culture of European societies³⁹.

Niestety, zjawisko rasizmu antymuzułmańskiego i związane z nim zagrożenie wciąż nie są odpowiednio dostrzegane w dyskursie publicznym i politycznym. Uczeń krytykuje, że antymuzułmański rasizm jest uznawany za problem tylko w przypadku aktów przemocy⁴⁰, takich jak strzelanina do meczetu w Christchurch przez prawicowy ekstremistyczny terrorysta w Christchurch w Nowej Zelandii 15 marca 2019 r., w której zginęło 51 osób, a 40 zostało rannych czy też strzelaniny w Hanau 19 lutego 2020 r., w których prawicowy ekstremista zabił 10 osób i zranił pięć kolejnych. Te rażące przejawy antymuzułmańskiego rasizmu są jednak tylko wierzchołkiem góry lodowej. Rasizm antymuzułmański występuje codziennie – nawet jeśli niemuzułmanie mogą nie być tego świadomi, ponieważ nie ma na nich bezpośredniego wpływu. Na przykład w Austrii osoby poszkodowane zgłaszają, że coraz częściej doświadczają incydentów antymuzułmańskiego rasizmu po ataku islamistów w Wiedniu 2 listopada 2020 roku⁴¹. W Polsce doszło do aktów antymuzułmańskiej przemocy w Elku⁴² i małym miasteczku

³⁷ Y. Shooman (2016), *op.cit.*, s. 13.

³⁸ Y. Shooman (2016), *op.cit.*, s. 13.

³⁹ Y. Shooman (2016), *op.cit.*, s. 13.

⁴⁰ J. Ley, *Woher kommt der Hass auf Muslime? Feindliches Denken gegenüber dem Islam prägt unsere Gesellschaft. Warum das so ist und welche gravierenden Folgen das hat, weiß die Wissenschaftlerin Iman Attia*, 2019 (<https://www.fluter.de/woher-kommt-der-hass-auf-muslime-interview-iman-attia>) [dostęp: 15.01.2021].

⁴¹ D. Köhler, *Antimuslimische Übergriffe nehmen nach dem Anschlag in Wien zu*, 2020 (<https://fm4.orf.at/stories/3009204/>) [dostęp: 15.01.2021].

⁴² „Dziennik Gazeta Prawna” (<https://wiadomosci.dziennik.pl/opinie/artykuly/539266,rosjanie-elk-incydent-zabojstwo-konflikt-hybrydowy.html>) [dostęp: 29.11.2021].

Ozorków. w styczniu 2017 r. Jedynym powodem ataku na mężczyznę w Ozorkowie⁴³ było założenie, że jest muzułmaninem.

Można stwierdzić, że aby skutecznie przeciwdziałać antymuzułmańskiemu rasizmowi i związanej z nim dyskryminacji, najpierw musi istnieć publiczna i polityczna świadomość tego zjawiska, a za to odpowiada każdy z nas.

6. ĆWICZENIA WSPOMAGAJĄCE NAUKĘ O RASIZMIE ANTYMUZUŁMAŃSKIM

1.) Posłuchajcie w klasie rapu wykonywanego przez Kamyar & Dzeko, pt. „Generation Sarrazin” (<https://www.youtube.com/watch?v=CzHEcZnNMoa>). Odpowiedzcie sobie na pytania: o jakich doświadczeniach śpiewają Kamyar & Dzeko w swoim utworze? Kogo artyści mają na myśli mówiąc „my” i „ich” i wspólnie zastanawiają się nad tym kto decyduje o tym, do jakiej grupy kto ma należeć.

(https://bausteine-antimuslimischer-rassismus.de/wp-content/uploads/2018/12/Generation_Sarrazin_Anlage3_Fragenkatalog.pdf) [dostęp: 22.01.2021].

2.) Przeanalizujcie memy na stronie internetowej ruchu No Hate Speech (tłum. Rozmowy Bez Hejtu) <https://no-hate-speech.de/en/counter/anti-muslim-racism/>.

Porozmawiaj z uczennicami i uczniami o tym jakie dostrzegają na zdjęciach stereotypy i spróbujcie je nazwać.

3.) Więcej materiałów dostępnych w języku niemieckim można znaleźć na stronie: <https://bausteine-antimuslimischer-rassismus.de/paedagogische-leitlinien-fuer-rassismuskritische-arbeit-mit-jugendlichen/>.

7. GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI? ORGANIZACJE POZARZĄDOWE I INNE INSTYTUCJE

Niemcy:

⁴³ Polskie Radio Łódź (<https://www.youtube.com/watch?v=1xubTYRSxCo>) [dostęp: 10.01.2022]; „Dziennik Łódzki” (<https://dzienniklodzki.pl/pobicie-pakistanczyka-w-ozorkowie-proces-w-sadzie-okregowym-w-lodzi/ar/12019266>) [dostęp: 10.01.2022].

- Bildungsteam Berlin Brandenburg e.V. – Bildungsbausteine gegen antimuslimischen Rassismus (<https://bausteine-antimuslimischer-rassismus.de/>)
- CLAIM - Allianz gegen Islam- und Muslimfeindlichkeit (<https://www.claim-allianz.de/>)

Austria:

- Dokumentations- und Beratungsstelle Islamfeindlichkeit & antimuslimischer Rassismus Österreich (<https://dokustelle.at/>)
- ZARA – Zivilcourage und Anti-Rassismus-Arbeit (<https://www.zara.or.at/de>)
- Farid Hafez – Austrian political scientist and expert on anti-Muslim racism

Polska:

- Centrum Islamskie ul. Wiertnicza 103, Warszawa tel. 022 8856276 (centrum@muzulmanie.pl)
- Otwarta Rzeczpospolita - Stowarzyszenie Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii (<http://www.otwarta.org/>)
- Polskie Stowarzyszenie Studentów Muzułmanów, ul. Koźmiana 2/51, tel. +48 22 399548
- Nigdy Więcej Association (<https://www.nigdywiecej.org/>)
- Instytut Bezpieczeństwa Społecznego (<https://www.fundacjaibs.pl/>)
- Ośrodek Monitorowania Zachowań Rasistowskich i Ksenofobicznych (<https://omzrik.pl/>)
- Centrum Wielokulturowe, Warszawa (<https://centrumwielokulturowe.waw.pl/>)
- Krajowe Biuro Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji w Polsce (<https://poland.iom.int/>)
- Fundacja na Rzecz Różnorodności Społecznej (<https://frs.org.pl/>)
- Polskie Forum Migracyjne (<https://forummigracyjne.org/>)

Chorwacja:^[W11]

8. LITERATURA

Attia I., *Antimuslimischer Rassismus in bester Gesellschaft* [w:] Attia I., Häusler A., Shooman Y., *Antimuslimischer Rassismus am rechten Rand*, Münster, 2014.

Attia I., Keskinikilç, O.Z., *Rassismus und Rassismuserfahrung. Entwicklung – Formen – Ebenen* [w:] *Wissen schafft Demokratie – Schwerpunkt Diskriminierung*, Institut für Demokratie und Zivilgesellschaft, 2017.

Balmer R., *Rechter „Philosoph“ Renaud Camus. Der Hetzer von der Burg*, [w:] *Die taz*, 2019 (<https://taz.de/Rechter-Philosoph-Renaud-Camus/!5616718/>) [dostęp: 19.02.2021].

Baričević V., Koska V., *Stavovi i percepcije domaće javnosti o nacionalnim manjinama, izbjeglicama i migrantima*, 2017 (https://www.cms.hr/system/publication/pdf/94/Stavovi_i_percepcije_doma_e_javnosti_o_nacionalnim_manjinama__izbjeglicama_i_migrantima.pdf) [dostęp: 26.02.2021].

Bayrakli E., Hafez F., *European Islamophobia Report 2019*. Istanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., 2020 https://www.islamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2020/06/EIR_2019.pdf

Bertolaso M., *Nachgefragt. Der Attentäter und die Verschwörungstheorie vom „Großen Austausch“*, [w:] „Deutschlandfunk“, 18.03.2019 (https://www.deutschlandfunk.de/nachgefragt-der-attentaeter-und-die-verschwörungstheorie.2852.de.html?dram:article_id=443921) [dostęp: 19.02.2021].

Bracke S., Aguilar H., Manuel L. *They love death as we love life: The „Muslim Question” and the bio-politics of replacement*, [w:] „British Journal of Sociology”, Vol. 71, Nr 4, (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7540673/>) [dostęp: 02.02.2021].

Charlton L., *What is the Great Replacement?* [w:] „The New York Times” 06.08.2019 (<https://www.nytimes.com/2019/08/06/us/politics/grand-replacement-explainer.html>) [dostęp: 02.01.2021].

Corbin C.M., *Terrorists Are Always Muslim but Never White: At the Intersection of Critical Race Theory and Propaganda of Critical Race Theory and Propaganda*, [w:] „Fordham Law Review”, Vol. 86, Nr 2, 2017 (<https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5437&context=flr>) [dostęp: 09.01.2021].

Davey J., Ebner J., „*The Great Replacement*”: *The violent consequences of mainstreamed extremism*, 2019 (<https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf>) [dostęp: 09.01.2021].

Drüeke R., Klaus E., *Die Instrumentalisierung von Frauen*rechten in rechten Diskursen am Beispiel der Kampagne #120db*, [w:] „GENDER – Zeitschrift für Geschlecht, Kultur und Gesellschaft”, Nr 3, 2019 (<https://www.budrich-journals.de/index.php/gender/article/view/34216>) [dostęp: 19.02.2021].

Elahi F., Khan O., *What is Islamophobia*, [w:] *Runnymede Trust: Islamophobia: Still a challenge for us all*, London: Runnymede, 2017 (<https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>) [dostęp: 07.10.2020].

Götzke M., *Islamfeindlichkeit in Deutschland. Bedroht, beleidigt und bespuckt* [w:] „Deutschlandfunk“, 27.06.2018 (https://www.deutschlandfunk.de/islamfeindlichkeit-in-deutschland-bedroht-beleidigt-und.1773.de.html?dram:article_id=421366) [dostęp: 22.01.2021].

Haimerl K., *Norwegen: Das Manifest des Anders Behring Breivik: Abgründe des Abendlandes*, [w:] „Süddeutsche Zeitung“, 25.07.2011 (<https://www.sueddeutsche.de/politik/norwegen-das-manifest-des-anders-behring-breivik-abgruende-des-abendlandes-1.1124360>) [dostęp: 22.01.2021].

Halser M., *Muslima über das Kopftuch-Tragen: „Nur eine Verpackung, mehr nicht“*, [w:] *Die taz*, 25.04.2015 (<https://taz.de/Muslima-ueber-das-Kopftuch-Tragen/!5011223/>) [dostęp: 22.01.2021].

Islamophobia Research Documentation Project, Center for Race and Gender (<https://www.crg.berkeley.edu/research/islamophobia-research-documentation-project/>) [dostęp: 07.10.2020].

Keskinkılıç Ozan Z., *Was ist antimuslimischer Rassismus? Islamophobie, Islamfeindlichkeit, Antimuslimischer Rassismus – viele Begriffe für ein Phänomen?* 2019 (<https://www.bpb.de/politik/extremismus/radikalisierungspraevention/302514/was-ist-antimuslimischer-rassismus>) [dostęp: 21.11.2020].

Leonhard R., *Islamophobie-Vorwürfe gegen Österreich: Schuld ist der Ali*, [w:] *Die taz*, 03.06.2020 (<https://taz.de/Islamophobie-Vorwuerfe-gegen-Oesterreich/!5690319/>) [dostęp: 19.02.2021].

Ley J., *Woher kommt der Hass auf Muslime? Feindliches Denken gegenüber dem Islam prägt unsere Gesellschaft. Warum das so ist und welche gravierenden Folgen das hat, weiß die Wissenschaftlerin Iman Attia*, 2019 (<https://www.fluter.de/woher-kommt-der-hass-auf-muslime-interview-ima-n-attia>) [dostęp: 15.01.2021].

Łyszczarz M., Marcinkiewicz S.M., *Radykalizacja antymuzułmańskiego i antyimigranckiego dyskursu w mediach społecznościowych w latach 2016 i 2017 na przykładzie wydarzeń w Ełku*, [w:] „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne”, Vol. 22, Nr 1, 2018 (<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-2299-2367-year-2018-volume-22-issue-1-article-3273>) [dostęp: 15.01.2021].

Majmurek J., *Antyislamski pakiet prawicy: inwazja, wylęgarnia, przemoc seksualna. Raport z obserwacji mediów*, [w:] „OKO.press”, 04.02.2017, (<https://oko.press/antyislamski-pakiet-prawicy-inwazja-wylegarnia-przemoc-seksualna-raport-obserwacji-mediow/>) [dostęp: 16.01.2021].

Mali K., Fear, indifference and engagement: Rethinking the challenge of anti-Muslim bigotry, [w:] Elahi F., Khan O., *What is Islamophobia. In: Runnymede Trust: Islamophobia: Still a challenge for us all*. London: Runnymede, 2017 (<https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>) [dostęp: 07.10.2020].

Mogahed D., *What it's like to be a Muslim in America*, 2016 (https://www.ted.com/talks/dalia_mogahed_what_it_s_like_to_be_muslim_in_america/transcript) [dostęp: 09.01.2021].

Religionsmonitor – verstehen was verbindet. Weltanschauliche Vielfalt und Demokratie. Wie sich religiöse Pluralität auf die politische Kultur auswirkt, Bertelsmann Stiftung, 2019 (https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Religionsmonitor_Vielfalt_und_Demokratie_7_2019.pdf) (dostęp: 22.01.2021).

Schwartzburg R., *The 'white replacement theory' motivates alt-right killers the world over* [w:] „The Guardian” 05.08.2019, (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/aug/05/great-replacement-theory-alt-right-killers-el-paso>) [dostęp: 02.01.2021].

Shooman Y., *Antimuslimischer Rassismus – Ursachen und Erscheinungsformen*, in: Informations- und Dokumentationszentrum für Antirassismusbearbeitung, 2016. (https://www.vielfalt-mediathek.de/data/expertise_antimuslimischer_rassismus_ida.pdf). [dostęp: 16.12.2020].

Shooman Y., ... *weil ihre Kultur so ist. Narrative des antimuslimischen Rassismus*. Bielefeld: transkrypcja-Verlag, 2014.

Vorsamer B., *Das quälende Warum* [w:] „Süddeutsche Zeitung” 03.12.2020 (<https://www.sueddeutsche.de/panorama/trier-gewaltverbrechen-psychisch-krank-kommentar-1.5136217>). [dostęp: 09.01.2021].

Winiewski M., Hansen K., Bilewicz M., Soral W., Świdorska A., Bulska D., *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, Fundacja im. Stefana Batorego i Centrum Badań nad Uprzedzeniami Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2017.

9. LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA

Niemcy i Austria:

Akbulut N., *Diskursive Verfestigungen, muslimischer Alterität* [w:] Fereidooni K., *Rassismuskritik und Widerstandsformen*, Wiesbaden: Springer, 2017.

Attia I., *Diskursverschränkungen des antimuslimischen Rassismus* [w:] Fereidooni K., *Rassismuskritik und Widerstandsformen*, Wiesbaden: Springer, 2017.

Keskinkilic O.Z., *Aber Islam ist doch keine Rasse... – Leugnungs- und Abwehrstrategien im antimuslimischen Rassismus* [w:] Drücker A., Baron P., *Antimuslimischer Rassismus und Muslimische Jugendarbeit in der Migrationsgesellschaft*, Düsseldorf: Düssel-Druck, 2019.

https://www.idaev.de/fileadmin/user_upload/img/cover_re/2019_IDA_AMR.pdf

Keskinkilic O.Z., *Was ist antimuslimischer Rassismus?* 2019 <https://www.bpb.de/politik/extremismus/radikalisierungspraevention/302514/was-ist-antimuslimischer-rassismus>

Micksch, J., *Antimuslimischer Rassismus – und was tun? Broschüre der Stiftung gegen Rassismus*, 2017,

https://stiftung-gegen-rassismus.de/wp-content/uploads/2017/03/17_02_16_BHP_SIWGR_Antimuslimischer_Rassismus.pdf

Schönfeld A., *Begriffe und Konzepte im Widerstreit: Forschung zum Themenfeld Islamfeindlichkeit und antimuslimischer Rassismus* [w:] A. Drücker, P. Baron, *Antimuslimischer Rassismus und Muslimische Jugendarbeit in der Migrationsgesellschaft*, Düsseldorf: Düssel-Druck, 2019.

https://www.idaev.de/fileadmin/user_upload/img/cover_re/2019_IDA_AMR.pdf

Polska:

Bobako M., *Islamofobia jako technologia władzy*, Studium z antropologii politycznej.

Jażdżewski L., *Ciapaci, kozojebcy i terroryści. Islamofobia w Polsce* <https://liberte.pl/ciapaci-kozojebcy-i-terrorysci-islamofobia-w-polsce/>

Mikulska A., *Islamofobia, czyli rasizm niekontrowersyjny*,

<https://krytykapolityczna.pl/swiat/islamofobia-po-11-wrzesnia-2001-mikulska/>

Mowa nienawiści: spotkanie polityków i przedstawicieli środowiska muzułmańskiego w Biurze RPO

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/mowa-nienawisci-spotkanie-politykow-i-przedstawicieli-srodowiska-muzulmanskiego-w-biurze-rpo>

Włoch R., *Raport dotyczący wybranych przejawów dyskryminacji (rasizm, antysemityzm, ksenofobia i homofobia) w polskim sporcie ze szczególnym uwzględnieniem środowiska kibiców sportowych*.

Warszawa, Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2014, <https://www.nigdywiecej.org/czytelnia/publikacje-dokumentujace-dzialalnosc-stowarzyszenia-nigdy-wiecej/ksiazki/download/1356-r-wloch-raport-dotyczacy-wybranych-przejawow-dyskryminacji-rasizm-antysemityzm-ksenofobia-i-homofobia-w-polskim-sporcie-ze-szczegolnym-uwzglednieniem-srodowiska-kibicow-sportowych-warszawa-ministerstwo-sportu-i-turystyki-2014>

Woźniak-Bobińska M., *Islamofobia w Polsce: przyczyny i konsekwencje*

http://kbwipa.wsmip.uni.lodz.pl/katedry/kbwipa/publikacje/Miedzy_tolerancja_a_islamofobia.pdf

Strona dedykowana zainteresowanym, którzy chcą się więcej dowiedzieć o religii muzułmańskiej,
<http://bibliotekamuzulmanska.pl/>